

УДК 338.436

О. М. Саковська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Уманський національний університет садівництва
ORCID ID: 0000-0003-2676-6170

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.7.48

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ

O. Sakovska,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Tourism, Hotel and Restaurant Business, Uman National University of Horticulture

DIVERSIFICATION OF ACTIVITIES AS A BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL COOPERATIVES

Сільськогосподарська кооперація наразі інтегрує в собі сучасні технології та локальні переваги, створює позитивні екстерналії тісної співпраці та плідного партнерства, є однією з найважливіших умов збереження малих та великих фермерських господарств і їх успішного функціонування. Оскільки сучасні кооперативні формування характеризуються виконанням різних функцій, то, на нашу думку, наразі потребують детального дослідження питання оцінки ефективності діяльності кооперативів з точки зору диверсифікаційного функціоналу та питання зміни ролі сільськогосподарських кооперативів у розвитку сфери сільського господарства та сільських територій.

У статті визначено ключові аспекти диверсифікації і розвитку сільськогосподарської кооперації в регіоні та проведено оцінку ефективності їх впровадження. На основі використання емпіричного аналізу окреслено функції диверсифікаційних елементів у процесі діяльності сільськогосподарських кооперативів та проведено їх класифікацію.

Зазначено, що об'єктивну і чітку ідентифікацію функцій діяльності сільськогосподарських кооперативів у межах сільських територій доцільно використовувати для визначення напрямів державної підтримки кооперації в рамках реалізації місцевих та регіональних програм розвитку сільського господарства та сільських територій. Вказано, що диверсифікація діяльності кооперативних утворень оцінюється безліччю вимірів: соціально-екологічними ефектами; підвищенням культурно-моральної складової населення; якістю продуктів харчування; ефективністю сільськогосподарського виробництва; поліпшенням здоров'я населення і ін. У підсумку зазначено, що диверсифікація діяльності сільськогосподарських кооперативів позитивно впливає на вирішення соціальних і екологічних проблем, як у межах конкретних кооперативних утворень, так і на певній території.

Резюмовано, що ключовим напрямом розвитку кооперації в аграрній сфері України повинен стати процес трансформації сільськогосподарських кооперативів, що безпосередньо пов'язаний із диверсифікацією (багатоаспектністю) їх діяльності.

Under the conditions of the ambiguous changes in the environment of agricultural enterprises which, on the one hand, determine the growing demand for agricultural products and the emergence of economic, political and other obstacles to the activities of agricultural producers on the other hand, the problem of the effective functioning of agricultural cooperatives is of great importance.

In the Ukrainian economy, agricultural cooperation integrates modern technologies and local advantages in its activities, creates positive externalities of close cooperation and fruitful partnership and appears to be one of the most important conditions for maintaining an innovative form of production organization (small and large farms) and their successful development. The innovative approach to the research of agricultural cooperation development must take into account the diversity of activities and operation conditions of cooperatives, as well as to combine technological innovations, methodological approaches, research theoretical and practical tools. As modern cooperative entities are characterized by different functions, in our opinion, now there are appear a need in a detailed study of the effectiveness evaluation of cooperatives in terms of diversification functionality and the question of changing the role of agricultural cooperatives in the development of agriculture and rural areas. The actuality and importance of solving these issues led to the choice of topic and formed the purpose and objectives of the study.

The article defines the basic aspects of diversification and development of agricultural cooperatives in the region and evaluates the effectiveness of their implementation. Based on the use of empirical analysis, the functions of diversification elements in the process of activity of agricultural cooperatives are outlined and their classification is carried out. It is noted that it is expedient to use an objective and clear identification of the functions of the activities of

agricultural cooperatives within the rural territories in order to determine the directions of state support of the cooperative within the framework of implementation of local and regional programs of development of agriculture and rural territories. It is stated that the diversification of the activity of cooperative entities is estimated by many dimensions: social and environmental effects; increasing the cultural and moral component of the population; quality of food; efficiency of agricultural production; improving the health of citizens, etc. As a result, it is noted that the diversification of the activities of agricultural cooperatives has a positive effect on solving social and environmental problems, both within specific cooperative entities and in a particular territory.

It is summarized that the key direction of development of cooperation in the agricultural sphere of Ukraine should be the process of transformation of agricultural cooperatives, which is directly related to the diversification (multidimensionality) of their activity.

Ключові слова: сільськогосподарська кооперація, розвиток, диверсифікація, ефективність діяльності, сільська територія.

Keywords: agricultural cooperatives, development, diversification, efficiency of activity, rural territory.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

За умов неоднозначних змін середовища функціонування підприємств сфери сільськогосподарства, які визначають зростання попиту на сільськогосподарську продукцію, з одного боку, й виникнення економічних, політичних та інших перешкод для діяльності сільгоспвиробників — з іншого, проблема ефективного функціонування сільськогосподарських кооперативів набуває великого значення.

В економіці України сільськогосподарська кооперація інтегрує в своїй діяльності сучасні технології та локальні переваги, створює позитивні екстерналії тісної співпраці та плідного партнерства [1, с. 25]. Сільськогосподарська кооперація є однією з найважливіших умов як збереження інноваційної форми організації виробництва (малих та великих фермерських господарств), так і їх успішного розвитку [2, с. 513]. Водночас інноваційний підхід до дослідження розвитку сільськогосподарської кооперації повинен бути, по-перше, комплексним (враховувати різноаспектність діяльності та умови функціонування кооперативів), по-друге, синтетичним (поєднувати у собі технологічні інновації, методологічні підходи, науково-дослідний теоретичний та практичний інструментарій) [3, с. 112].

Оскільки сучасні кооперативні утворення характеризуються виконанням різних функцій, то, на нашу думку, наразі потребують детального дослідження питання оцінки ефективності діяльності кооперативів з точки зору диверсифікаційного функціоналу та питання зміни ролі сільськогосподарських кооперативів у розвитку сфери сільського господарства та сільських територій.

Актуальність та важливість вирішення указаних питань зумовили вибір теми, сформувавши мету та завдання дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значна увага у науковій літературі приділяється дослідженню сучасних теоретичних та практичних проблем розвитку сільськогосподарської кооперації. Свої праці щодо вирішення проблемних питань зі створення, розвитку та організації діяльності кооперативних формувань присвятили О. Клокар [5], М. Малік [3; 5], В. Мамчур [3], Н. Мосійчук [1], Т. Сааті [7], Ю. Ушкаренко [2], Г. Фінашина [3], А. Чмут [2], О. Шпикуляк [2; 3] та інші. Однак питання щодо вивчення диверсифікаційних процесів діяльності задля розвитку сільськогосподарських кооперативів залишаються малодослідженими та потребують подальших теоретико-практичних розвідок.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення ключових процесів диверсифікації і розвитку сільськогосподарської кооперації в регіоні та оцінка ефективності їх впровадження.

Зважаючи на мету статті, її завдання полягають у проведенні емпіричного аналізу щодо встановлення ролі та розподілі функцій диверсифікаційних процесів у діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Методична основа дослідження складається з аналізу статистичних даних і економічної інформації, методів аналітичної інтерпретації інформації, методів інтерв'ю та соціального опитування. Теоретико-практичним підґрунтям дослідження слугували праці вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі сільськогосподарської кооперації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розробляючи концептуальні засади та практичні механізми для формування успішної

діяльності сільськогосподарських кооперативів, слід брати до уваги той аспект, що результативність їх діяльності не зводиться до суто економічної ефективності (зниження трансакційних витрат, створення доданої вартості, формування цін на сільськогосподарську продукцію і ін).

Дотримуючись методологічних постулатів економічної теорії, ключовим напрямком розвитку кооперації в аграрній сфері повинен стати процес трансформації сільськогосподарських кооперативів, що безпосередньо пов'язаний із диверсифікацією (багатоаспектністю) їх діяльності [4, с. 48]. Окрім основної функції (об'єднання сільгоспвиробників для підвищення їх конкурентоздатності), сільськогосподарські кооперативи можуть впроваджувати й інші види діяльності, що істотно покращить їх конкурентні можливості та сприятиме збільшенню прибутків [5, с. 4]. Зміна активів і прибутку при цьому є альтернативною (у порівнянні з простим збільшенням розмірів кооперативів) стратегією розвитку кооперативних утворень у сільському господарстві, а моделювання траєкторій їх еволюції повинно базуватися на принципах багатофункціональності, в рамках якої сільськогосподарські кооперативи охоплюють різні аспекти діяльності, а саме:

1) опановують нові види діяльності, не обмежуючись застосуванням традиційних практик, що містять лише деякі інноваційні елементи;

2) розширюють асортимент продукції та послуг;

3) здійснюють на селі різноманітні функції, що виконувалися раніше колективними одиницями, діяльність яких наразі є обмеженою унаслідок індивідуалізації виробництва та реструктуризації колективних господарств.

Указані інноваційні аспекти підкреслюють, з одного боку, взаємозв'язок багатофункціональної діяльності сільськогосподарських кооперативів, сталого розвитку аграрної галузі та сільських територій, що значно стимулює учасників кооперації передбачати на перспективу різні цілі — економічні, соціальні, екологічні. З іншого боку, це означає, що економічна ефективність і виживання сільськогосподарських кооперативів повинні базуватися на розвитку й підтримці диверсифікаційних шляхів розвитку.

У межах використання сучасних підходів задля розвитку сфери сільського господарства важливість диверсифікації діяльності кооперативних утворень оцінюється безліччю вимірів: соціально-екологічними ефектами; підвищенням культурно-моральної складової населен-

ня; якістю продуктів харчування; ефективністю сільськогосподарського виробництва; поліпшенням здоров'я населення і ін.

Слід зазначити, що сучасний сільськогосподарський кооператив в ході його функціонування породжує безліч екстерналій: як позитивних, що виникають у разі успішного розвитку кооперативних практик (і, відповідно, ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств), так і негативних — зовнішніх ефектів, що виникають унаслідок відсутності або слабкого розвитку кооперативних структур (ослаблення позицій дрібних сільгоспвиробників і ін.). Як результат, сільськогосподарські кооперативи стають спеціальними соціально-економічними інститутами, які мобілізують різні форми господарювання на ефективну діяльність і, як наслідок, породжують позитивні зовнішні ефекти.

Зауважимо, що диверсифікація є важливою складовою розвитку сільськогосподарських кооперативів як на мікро-, так і на макрорівні. Наприклад, на мікрорівні вона являє собою бізнес-стратегію, спрямовану на реорганізацію внутрішніх ресурсів кооперативних утворень для поліпшення їх використання, а на макрорівні — взагалі одна з можливих траєкторій розвитку сільськогосподарської кооперації, що сприяє зростанню регіональної конкурентоспроможності.

Власне, кооперативні утворення є важливіми оскільки:

1) інтегрують економічні, соціальні та екологічні цілі та завдання;

2) надають підтримку сільському населенню;

3) функціонують протягом тривалого періоду часу;

4) скорочують нерівність і забезпечують справедливий поділ витрат та переваги сталого розвитку територій;

5) мають організаційні можливості для комунікацій, навчання та освіти;

6) орієнтовані на запобігання забруднення навколишнього середовища і виробництво органічної (екологічно чистої) продукції, що сьогодні є особливо актуальним питанням.

Водночас всі функції, які виконуються сільськогосподарськими кооперативами, на нашу думку, можна класифікувати наступним чином:

— економічна — постачання сільгоспвиробників необхідними ресурсами; виробництво (членами кооперативу) сільськогосподарської сировини; продаж виробленої продукції; діяльність із виробництва та продуктів харчування; виробництво біоенергії і ін.;

— соціальна — забезпечення зайнятості сільського населення; рекреаційні, культурні, освітні та лікувальні заходи; збереження й наслідування сільських традицій; формування соціальної єдності;

— екологічна — виробництво органічної продукції; захист біорізноманіття; озеленення; відтворення природних ресурсів; запобігання забрудненню навколишнього середовища та ін.

Водночас, зважаючи на численні підходи до різноаспектності в діяльності кооперативів, доцільно виокремити основні та додаткові функції:

1) основні — включають у себе координацію діяльності дрібних сільгоспвиробників шляхом вертикальної або горизонтальної інтеграції діяльності на певних рівнях технологічного процесу;

2) додаткові — передбачають вирішення важливих економічних, соціальних і екологічних завдань.

Таким чином, охоплюючи всі аспекти сталого розвитку сільських територій, сільськогосподарські кооперативи виконують одночасно і основні функції (задоволення господарських інтересів членів кооперативу шляхом горизонтальної та/або вертикальної інтеграції), і додаткові, які об'єднані в три групи (економічна складова, соціальна складова, екологічна складова) [6, с. 17].

Об'єднання первинних і вторинних функцій в діяльності сільськогосподарського кооперативу є важливим як для підтримки місцевої економічної системи, так і для забезпечення територіальної конкурентоспроможності [7, с. 164]. Указаний аспект обумовлює висновок про те, що феномен процесу диверсифікації і, як наслідок, інтеграція певних функцій, які виконуються кооперативними підприємствами, повинні враховуватися в методику оцінки ефективності кооперативної діяльності з урахуванням того, що вони підтримують місцеву економічну систему, роблячи сільську місцевість привабливішою для інших видів економічної діяльності (в тому числі туризму, біоенергетики та ін.), визначають вибір населення щодо місця проживання та працевлаштування.

Зважаючи на вказане, для проведення емпіричного аналізу дослідження нами було обрано Черкаську область, яка має позитивні приклади впровадження кооперативного руху, зокрема й у сфері сільського господарства.

Під час проведення дослідження щодо визначення диверсифікаційних шляхів розвитку сільськогосподарських кооперативів, слід було встановити рівень суспільної соціальної потре-

би сільського населення у неринкових результатах функціонування сільськогосподарських кооперативів. Для визначення даного показника нами застосовувалася методика Contingent Valuation (далі — CV-методика), яка є одним з методів визначення умовної оцінки благ, що не мають нормальної ринкової вартості, заснований на прямому опитуванні мешканців певної території про те, який саме аспект діяльності кооперативу для них є найбільш важливим. Використання в дослідженні CV-методики, дає змогу отримати, в ході аналізу, корисну суб'єктивну інформацію. Логіка цього методу полягає у ранжируванні респондентами (обраними випадковим чином) запропонованих ними неринкових результатів. Водночас слід зазначити, що CV-методика ґрунтується на твердженні, що суспільна корисність має адитивну природу і складається з суми переваг фізичних осіб.

Загальна корисність результатів діяльності сільськогосподарських кооперативів (кожної їх функції) $U(MK)$ є сума власних корисностей кожного результату $U(K_i)$ (формула 1).

$$U(MK) = U(K_1, K_2, \dots, K_n) \quad (1),$$

де K_i — це i -та функція кооперативу, яка виражена у формі будь-якого результату.

Якщо припуститися думки, що лінійну специфікацію функції корисності можна оцінити за вагою (T_i) кожної i -ї функції (i -го результату) діяльності сільськогосподарських кооперативів, то на основі використання методу Analytical Hierarchy Process (аналітичної ієрархії) (далі — АНР-метод) можна вивести формулу:

$$U(MK) = T_1 K_1 + T_2 K_2 + \dots + T_n K_n \quad (2).$$

Готовність використовувати одну з альтернативних функцій диверсифікаційної діяльності кооперативних організацій (Willingness to Alternative) (WTA) можна виразити формулою:

$$WTA_K = T_i WTA_{MK} \quad (3).$$

Адитивний характер функції корисності, множення атрибутивних показників дає сукупну оцінку WTA_K для різних рівнів атрибутів.

Слід зауважити, що АНР-метод передбачає вирішення множини складних проблем шляхом їх ранжування за важливістю і значимістю. У ситуації з оцінкою важливості наслідків діяльності сільськогосподарських кооперативів респонденти обирають парні альтернативи їх функцій (або результатів їх реалізації), визначаючи тим самим цільові орієнтири державної політики щодо даних форм господарювання. Для проведення таких порівнянь можна використовувати шкалу Сааті (T. Saaty, 1980) (табл. 1).

Таблиця 1. Шкала Сааті для методу Analytical Hierarchy Process

Оцінка	Твердження
1	Обидва результати однаково важливі
3	Один результат лише незначною мірою важливіший іншого
5	Один результат важливіше іншого в помірному ступені
7	Один результат значно переважає інший
9	Абсолютна перевага одного результату над іншим

Джерело: [8, с. 98].

Для того щоб визначити значення кожного показника диверсифікації респонденти повинні провести порівняння між парами допоміжних функцій сільськогосподарських кооперативів (три парних порівняння в даному випадку) та порівняти конкретні результати по кожній з функцій.

Ієрархічна структура АНР-методу означає, що специфічні переваги, отримані для кожного рівня функцій (критеріїв), загалом у підсумку завжди дорівнюють 1.

$$K_{екон} + K_{соц} + K_{еколог} = 1 \quad (4),$$

$$K_1 + K_2 + K_3 + K_n = 1 \quad (5).$$

Отже, якщо потрібно визначити суспільну соціальну потребу сільського населення у неринкових результатах функціонування сільськогосподарських кооперативів, зокрема в ході застосування диверсифікаційних шляхів діяльності, на основі виконання ними різних допоміжних функцій (економічної, соціальної, екологічної), необхідно обрахувати критичні показники (шляхом множення значення кожного результату на показник тієї чи іншої функції, розташованої безпосередньо над ним в ієрархічній структурі. Водночас сума критичних показників для всіх підкритеріїв дорівнює 1, і, як наслідок, за допомогою цих значень можна ранжувати завдання згідно їх суспільної важливості.

З метою дослідження преференцій жителів села щодо функцій, які виконуються сільськогосподарськими кооперативами в межах сільських територій, в межах Черкаської області було проведено інтерв'ю з різними фокус-групами сільських спільнот:

1) населенням, яке займається веденням особистого селянського господарства;

3) фахівцями і працівниками сільськогосподарських виробничих та споживчих кооперативів;

4) постачальниками різних послуг на селі;

5) сільськими жителями, пенсіонерами та працівниками, які залучені у сферу сільського господарства поза межами сільських територій.

Загалом в опитуванні узяло участь 2005 респондентів різної статевої та вікової категорії. Однак у результаті відбору коректних відповідей (деякі респонденти відповіли не на всі питання) було використано 1700 анкет.

Як зазначалося вище, питання для інтерв'ювання респондентів формувалися у вигляді парних порівнянь, у яких необхідно було оцінити, наскільки одна альтернатива є більш вагомою для респондента у порівнянні з іншою. На першому етапі дослідження пріоритети розставлялися між запропонованими допоміжними функціями кооперативів: економічної, соціальної, екологічної. На другому — використовуючи аналогічно методу парних порівнянь за шкалою Сааті, проводилася оцінка важливості для респондента конкретних результатів тих чи інших функцій кооперації. У результаті для кожного рівня було розраховано сукупний показник (K_i), який відображає думку сільського населення щодо того, які саме аспекти діяльності сільськогосподарських кооперативів для них важливі, а які — ні. Агрегування оцінок при цьому проводилося на рівні області загалом.

У підсумку, дослідження показало тісну кореляцію між економічним, соціальним і екологічним розвитком сільських територій області. Загалом для сільського населення Черкаської області пріоритетною є економічна функція сільськогосподарських кооперативів (її показник становить 57,6%), з істотним розривом за нею слідують соціальна та екологічна функції — 31,1% та 11,3% відповідно.

Сформовані оцінки підтверджують постулати концепції диверсифікації діяльності сільськогосподарських кооперативів, наочно демонструючи увагу селян як до ринкових, так і неринкових результатів їх діяльності (значення неринкових результатів у цілому по області — 42,4%). Безумовно, до тих пір поки економічні завдання (в тому числі допоміжні) не вирішено, у достатній для досягнення гідного рівня життя мірі, вони оцінюються вище разом узятих соціальних та екологічних. Однак як тільки економічні інтереси сільськогосподарських виробників і сільських жителів досягають певного рівня задоволення, посилюється важливість кооперації в соціальному житті села, а потім й у вирішенні питань захисту навколишнього середовища, біорізноманіття, сільських ландшафтів, природних ресурсів та природного середовища і ін.

Ранжування пріоритетності допоміжних функцій сільськогосподарських кооперативів за допомогою АНР-методу дає змогу розраху-

вати критичні показники для кожного твердження з таблиці 1, яке стосується аналізу, і, як було зазначено вище, розраховується множенням відповідної оцінки результату кожної функції (K_i) на оціночний показник самої функції $K_{екон}$, $K_{соц}$, $K_{еколог}$ відповідно.

На основі визначення критичних показників для певних результатів кооперативної діяльності можна в подальшому встановити порядок переваг у сільського населення його товарних і нетоварних цілей, а потім враховувати цю інформацію під час розробки напрямів соціально-економічної політики регіону.

На нашу думку, регіональна політика, у випадку, якщо вона прагне до гармонізації відносин із сільськими громадами, повинна брати до уваги рейтинговий показник переваг неринкових результатів, який складено на основі розрахунку частини кожного результату в загальній системі соціальних і екологічних функцій сільськогосподарських кооперативів (табл. 2).

Оскільки економічна функція сільськогосподарських кооперативів на території Черкаської області, загалом визначена як пріоритетна, завдання виробництва безпечних та якісних продуктів харчування, виробництва послуг певного рівня, встановлення відповідних, як для виробника, так і для споживача, цін на сільськогосподарську продукцію і сировину є важливими напрямками регіональної політики, які тим не менш доповнені соціальними і екологічними завданнями у певній комбінації.

Рейтинг, отриманий нами на основі проведеного дослідження, орієнтує діяльність сільськогосподарських кооперативів не тільки на отримання економічних вигод для їх членів, а й на збільшення доходів сільського населення, зниження безробіття, зростання зайнятості на селі, запобігання забрудненню навколишнього середовища, досягнення сталого розвитку сільських територій у частині збереження для майбутніх поколінь унікальних сільських традицій і сільської культури, природних ресурсів та середовища, природного біорізноманіття та сільських ландшафтів (табл. 3).

Отже, диверсифікація діяльності сільськогосподарських кооперативів позитивно впливає на вирішення соціальних і екологічних проблем як у межах конкретних кооперативних утворень, так і на певній сільській території. Об'єктивну і чітку ідентифікацію функцій діяльності сільськогосподарських кооперативів у межах сільських територій доцільно використовувати для визначення напрямів державної підтримки кооперації в рамках реалізації місцевих та регіональних програм розвит-

Таблиця 2. Розрахунок показників пріоритетності допоміжних функцій сільськогосподарських кооперативів Черкаської області

Назва показника	Критичне значення показника	Пріоритетність показника, %
<i>Соціальна функція</i>	0,362	79
Високі доходи виробників та селян на основі забезпечення зайнятості сільського населення	0,178	28,5
Рекреаційні, культурні, освітні та лікувальні заходи	0,099	26,4
Збереження й наслідування сільських традицій, формування соціальної єдності	0,085	24,1
Екологічна функція	0,108	27,3
Виробництво органічної продукції	0,033	8,9
Захист біорізноманіття, озеленення, відтворення природних ресурсів	0,028	8,1
Запобігання забрудненню навколишнього середовища	0,047	10,3
<i>Неринкові результати загалом</i>	0,470	100

Джерело: розраховано автором на основі проведеного дослідження.

Таблиця 3. Рейтинг неринкових результатів допоміжних функцій сільськогосподарських кооперативів Черкаської області

Критерій	Рейтинговий показник
<i>Соціальна функція</i>	
Високі доходи виробників та селян на основі забезпечення зайнятості сільського населення	1
Рекреаційні, культурні, освітні та лікувальні заходи	2
Збереження й наслідування сільських традицій, формування соціальної єдності	3
<i>Екологічна функція</i>	
Виробництво органічної продукції	4
Захист біорізноманіття, озеленення, відтворення природних ресурсів	5
Запобігання забрудненню навколишнього середовища	6

Джерело: розраховано автором на основі проведеного дослідження.

ку сільського господарства та сільських територій.

ВИСНОВКИ

Отже, процес трансформації сільськогосподарських кооперативних формувань безпосередньо пов'язаний із диверсифікацією їх діяльності і є ключовим напрямком розвитку кооперації в Україні.

Визнання важливості диверсифікації діяльності сільськогосподарських кооперативів означає, що переосмисленню підлягають не тільки підходи до оцінки ефективності їх функціонування, але й напрями та інструменти їх державної підтримки на місцевому, регіональ-

ному та державному рівнях. Водночас акцентування уваги на неринкових (екологічних і соціальних) результатах означає перехід від традиційної виробничої підтримки до інноваційних напрямків діяльності.

Отримані оцінки суспільних преференцій щодо діяльності сільськогосподарських кооперативів Черкаської області можуть бути використані не тільки під час формування регіональної політики у напрямі розвитку кооперації та підвищення показників виробництва у сфері сільського господарства, але й у ході розробки процедури побудови прогностичних моделей для визначення спектру альтернативних траєкторій соціально-економічної динаміки розвитку кооперативних утворень, які передбачають реалізацію підтриманих сільськими громадами основних і допоміжних (економічної, соціальної екологічної) функцій кооперативів та облік їх впливу на регіональну конкурентоспроможність сільських територій.

Впровадження диверсифікаційних процесів у сферу сільського господарства є загальновищезначим постулатом, а кооперативна діяльність призводить до великої сукупності ринкових і неринкових наслідків (економічних, екологічних, соціальних, культурних). Політика підтримки сільськогосподарської кооперації формується, по-перше, як компроміс між інтересами виробників, споживачів і уряду, по-друге, як баланс між прагненням, з одного боку, до ефективного виробництва, з іншого — до соціально справедливого розподілу отриманої продукції. Підсумком має стати ефективне використання усього ресурсного потенціалу, зосередженого в межах певної сільської території.

Література:

1. Мосійчук Н.О. Сучасний стан розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. Біоекономіка і аграрний бізнес. Науковий вісник НУБіП України. 2018. Вип. 284. С. 24—33.
2. Sakovska O., Shpykuliak O., Ushkarenko Iu., Chmut A. Socio-economic institutions for development of cooperation. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. Vol. 4. № 27. P. 513—521.
3. Розвиток сільськогосподарської кооперації та інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки: монографія / Малік М.Й., Шпикуляк О.Г., Мамчур В.А. та ін. Київ: ННЦ "ІАЕ", 2019. 374 с.
4. Фінашина Г.В. Економічна оцінка досконалості механізму сільськогосподарської кооперації. Вісник Харківського НАУ ім. В.В. Докучаєва, серія "Економічні науки". 2011. № 5. С. 47—52.
5. Малік М.Й., Лузан Ю.Я. Проблемні питання розвитку кооперації та інтеграційних відносин в АПК. Економіка АПК. 2010. № 3. С. 3—9.
6. Клокар О.О. Сільськогосподарська кооперація в Україні: ретроспективний та перспективний аналіз ефективного розвитку. Сталій розвиток економіки. 2013. № 6. С. 16—23.
7. Kozhukhivska R., Kulbitsky V., Kyrlyuk I., Maliuga L. and Podzigun S. (2018). Managing the efficiency of enterprises based on assessment of the land resource potential. Problems and Perspectives in Management. 16(2). P. 164—178. doi: 10.21511/ppm.16(2).2018.15.
8. Saaty T. The Analytic Hierarchy Process: Planning, Priority Setting, Resource Allocation. New York: Mc Graw-Hill. 1980. 287 p.

References:

1. Mosiichuk, N.O. (2018), "Current state of development of agricultural cooperation in Ukraine". Bioekonomika i agrarnij biznes. Naukovij visnik NUBiP Ukrayini, vol. 284. pp. 24—33.
2. Sakovska, O. Shpykuliak, O. Ushkarenko, Iu. and Chmut, A. (2018), "Socio-economic institutions for development of cooperation". Financial and credit activities: problems of theory and practice, vol. 4. no. 27. pp. 513—521.
3. Malik, M.I. Shpykuliak, O.H. Mamchur, V.A. and others (2019), Rozvytok silskohospodarskoi kooperatsii ta intehtatsiini protsesy v ahrarnomu sektori ekonomiky [Development of agricultural cooperation and integration processes in the agricultural sector of the economy]. Instytut ahrarnoi ekonomiky. Kyiv, Ukraine.
4. Finashyna, H.V. (2011), "Economic assessment of the perfection of the mechanism of agricultural cooperation". Visnyk Kharkivskoho NAU im. V.V. Dokuchaieva, vol. 5, pp. 47—52.
5. Malik, M.Y. and Luzan, Yu.Ya. (2010), "Problems of cooperation and integration relations in agroindustrial complex". Ekonomika APK. vol. 3, pp. 3—9.
6. Klokar, A. A. (2013), "Agricultural cooperatives in Ukraine: a retrospective and prospective analysis of effective development". Stalij rozvitok ekonomiki. vol. 6, pp. 16—23.
7. Kozhukhivska, R. Kulbitsky, V. Kyrlyuk, I. Maliuga, L. and Podzigun, S. (2018), "Managing the efficiency of enterprises based on assessment of the land resource potential". Problems and Perspectives in Management. vol. 16, no. 2, pp. 164—178. doi: 10.21511/ppm.16(2).2018.15.
8. Saaty, T. (1980), The Analytic Hierarchy Process: Planning, Priority Setting, Resource Allocation. Mc Graw-Hill, New York, USA.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2020 р.